
Criteris de transcripció de la col·lecció Els Nostres Clàssics

Versió provisional

EDITORIAL BARCINO

TAULA

1. CRITERIS GENERALS DE TRANSCRIPCIÓ
2. AGLUTINACIÓ I SEPARACIÓ DE MOTS
3. ELISIONS
 - 3.1. *L'apòstrof*
 - 3.2. *L'ús del punt volat en la crasi*
4. ACCENTUACIÓ GRÀFICA
 - 4.1. *Accents de tonicitat*
 - 4.2. *Variacions del timbre vocàlic*
 - 4.3. *Accents diacrítics*
 - 4.4. *Dièresis*
 - 4.5. *Accentuació d'imperfets en -eia*
5. CASOS ESPECÍFICS
 - 5.1. *Temps verbals futur i condicional: tmesi*
 - 5.2. *Ela geminada i ela doble no etimològica*
6. ALTRES
 - 6.1. *L'ús dels claudàtors*

TEXTOS CITATS

1. CRITERIS GENERALS DE TRANSCRIPCIÓ

A l'hora de transcriure un text antic s'ha de respectar i reproduir fidelment les seves particularitats ortogràfiques. Tots els mots, doncs, es transcriuran escrupolosament tal com constin al text base, fins i tot en aquells casos en què l'ortografia no tradueixi els hàbits fonètics del copista (consonants dobles inicials o després d'altra consonant, hacs darrere de *c* amb pronúncia velar, *ela* simpla inicial, utilització d'*y* grega en mots que actualment escrivim amb *i* llatina, etc.). En aquells casos en què una ortografia divergent de l'actual pugui dificultar la comprensió d'un mot, és recomanable indicar en nota a peu de pàgina de quina manera cal llegir correctament el mot en qüestió; per ex.:

lo temps passat és semblant als ffils ligats *han lo ffus* [en nota a peu de pàgina: *han*:
llegiu «en»; Sèneca, I, 123.406]
per la tua ànima serà penadament cremada la *acha* [en nota a peu de pàgina: *acha*:
llegiu «atxa»; Sèneca, I, 163.1616-1617]

Reproduir amb fidelitat les particularitats ortogràfiques d'un manuscrit no implica, però, que no duguem a terme cap tipus d'intervenció en el text. D'entrada, s'han de desenvolupar les abreviatures, habituals en manuscrits i edicions antigues; ho farem en lletra rodona —llevat, és clar, que no sigui en rodó la resta del passatge on es trobin aquestes abreviatures—, sense indicació de cap mena en les lletres abreujades; és a dir, sense cursiva ni parèntesis. Aquest tipus d'indicacions només es recolliran, en cursiva, quan es dugui a terme una transcripció diplomàtica del text, com ara en consignar, a la descripció dels còdexs, els íncipits i èxplicits de les obres incloses en un manuscrit.

Les úniques regularitzacions gràfiques que es duran a terme afecten l'ús de *i / j*, de *u / v* i *c / ç*, molt fluctuants en els textos medievals, que transcriurem d'acord amb l'ortografia actual; mots com *auja*, *ioue* o *ponçem*, per tant, hauran d'aparèixer a l'edició com a *avia*, *jove* o *poncem*.

En canvi, encara que en un mateix text hi hagi divergències pel que fa a l'ortografia d'un mateix mot en les seves diverses aparicions, en cap moment no les regularitzarem (igualment, no reduïrem a una sola variant gràfica les diverses grafies usades per representar un mateix so).

2. AGLUTINACIÓ I SEPARACIÓ DE MOTS

Sempre que sigui possible, aglutinarem i separarem les paraules del text d'acord amb la normativa actual. En aglutinacions gràfiques sense pèrdua de cap so, se separen els mots simplement amb un espai en blanc —i no, com s'ha fet de vegades, amb un punt volat—:

MANUSCRIT	TEXT EDITAT
<i>mius</i>	<i>mi us</i>
<i>nou</i>	<i>no u</i>
<i>noy</i>	<i>no y</i>
<i>quius</i>	<i>qui us</i>
<i>sius</i>	<i>si us</i>

El mateix s'esdevé amb altres aglutinacions que la normativa actual no accepta:

<i>del atrevit</i>	<i>de l'atrevit</i>	[Ausiàs March, XIX, 44]
<i>del home</i>	<i>de l'home</i>	
<i>de Scipió</i>	<i>d'Escipió</i>	
<i>nol ama</i>	<i>no l'ama</i> ¹	
<i>sen ana</i>	<i>se n'anà</i>	

No és tampoc necessari mantenir aglutinacions entre mots amb *s* líquida inicial i el mot precedent:

que sdevenç	[Recull d'exemples, I, 234, ex. 104]
que Scipió	
la spasa	
nada·ntre spins	[Pere Serafí, p. 394, CLXIV, 7]
no deveu star hufanosa	[Pere Serafí, VIII, 7]
qui stà ² trist	[Pere Serafí, LXXVI, 1]

Un altre cas que cal tenir en compte és el de determinats adverbis o locucions adverbials. Tradicionalment no hi ha hagut acord a l'hora d'escriure'ls de forma aglutinada o no aglutinada, si bé es constata una major tendència a emprar la variant aglutinada —ja sigui en volums d'ENC, ja sigui en altres col·leccions de textos medievals. Els mantenim aglutinats en funció adverbial, preposicional o substantiva:

dabans
debaix
decontinent
dedins

¹ Compareu aquesta forma, procedent de la segona edició revisada de les *Poesies* d'Ausiàs March (vegeu la poesia LXVII, 38), amb la que es troba en la primera edició: *no·l ama*.

² Per a l'accentuació de mots amb *s* líquida inicial, vegeu l'apartat 4.1.

dedintre
defora
dejús
demantinent
dentrà
desobre
desús
enaprés
encontinent
enfora
enjús
entorn
envés
laïns
lajús
lassús / lassús
sitot ‘malgrat, si bé’
totavia ‘sempre’, ‘encara’

li convenrà exir <i>defora</i> la vila	[<i>Furs</i> , I, p. 154.11; I-III-8]
La segona ocasió és exsiccació de la substància del pèl, o pervenga dintre o <i>defora</i> , per so que quan la cosa és més humida tant appar més negra o verda	[<i>Quesits</i> , p. 188; II,I. 22]
no posant-hi la mà no·s sent, per los forts moviments qui són <i>defora</i> , qui impedeixen aquell e fan que no s’ou	[<i>Quesits</i> , p. 217; II,V.6]
La VII e última figura és la que és stada dita <i>desobre</i>	[<i>Quesits</i> , p. 195; II,II.7]
<i>Enaprés</i> la duquessa dix: «Curial, què us par de la mia filla?»	[<i>Curial</i> , I, 100.12]
<i>lassús</i>	
E <i>sitot</i> cascú cuydava ésser bo e valent, trobat havia qui·l tendria a noves una estona	[<i>Curial</i> , II, 55]
En tot açò Curial no·s mogué, ans stava segur <i>totavia</i> quan l’Arta se féu avant	[<i>Curial</i> , II, 19]
E mana-les hom <i>totavia</i>	[<i>Potatges</i> , cap. 93]

Els separem, en canvi, quan es tracta de complements del nom, en casos de correlació de preposicions o en les expressions *part de dins*, *part de fora* (paral·leles a *part d’allà*, *part d’ací*, *part de dalt*):

Quant, donchs, la suor proceex de calor <i>de dins</i> , les parts <i>de fora</i> senten fret	[<i>Quesits</i> , p. 129; I,IV.29]
la calor natural se reserra de <i>part de dins</i>	[<i>Quesits</i> , p. 167; I,V.40]
Tremola, encara, lo labi <i>de sota</i> per quant és més moble que lo <i>de sus</i> e stà més situat contra la natura	[<i>Quesits</i> , p. 173; I,VI.8]
la granesa del ventre significa abundància de luxúria, ço és, del lombrígol <i>a baix</i>	[<i>Quesits</i> , p. 234; II,IX.11]
millor se ou de alt <i>a baix</i> que <i>de baix</i> en alt	[<i>Quesits</i> , p. 240; II,IX.28]
après se estenen <i>defora</i> , e per ço enrogexen les parts <i>de fora</i>	[<i>Quesits</i> , p. 172; I, VI.4]
Mas, venint lo so <i>de dins</i> a <i>defora</i> , [...] se ve a desunir e divisir, e per ço se ou menys	[<i>Quesits</i> , p. 240; II,X.26]

Quan la grafia d'un o dos mots ofereixi indicacions respecte a la seva pronúncia, es tendirà a respectar aquests indicis pel que fa a l'aglutinació o la separació dels mots implicats.:

<i>ahon(t), avon o agon</i>	però <i>a on</i>
<i>gentilhom</i>	però <i>gentils hòmens</i>
<i>jassia i jatsia</i>	però <i>ja sia</i>
<i>malfeytor, malfactor</i>	però <i>mals feytors</i>
<i>malparlers</i>	però <i>mals parlers</i>
<i>tantost</i>	però <i>tant tost</i>
<i>tostemps</i>	però <i>tots temps</i>

li pegà al muscle altra punyalada y li asertà a pegar <i>ahon</i> no estava cordonat lo arnés	[Aierdi, <i>Dietari</i> , p. 360, not. 864]
lo dit Casanovas sap molt bé <i>ha ont</i> té la mà dreta	[Casanovas, <i>Memòries</i> , inici, § 9]
Seguí's que un gentilhom [...], anant en companyia de molts altres <i>gentils</i> <i>hòmens</i> qui a la gran festa anaven posat en rúbrica de « <i>De malfeytors</i> »	[<i>Tirant</i> , cap. XXVIII, i pàssim] [<i>Furs</i> , VII, p. 123.24-25; IX-VIII-17]
Qui s'ajusta e fa companyia ab los <i>mals feytors</i> , raó és que muyrre sens mereximent	[<i>Recull d'exemples</i> , II, 239; ex. 642]
No noguen les paraules dels <i>mals parlers</i> a aquel qui la consciència pròpia no ensutzex ne acusa	[<i>Recull d'exemples</i> , I, 200; ex. 55] [<i>Corpus</i> , 136, 15]
<i>Tantost</i> que·l viu lo conaguí E que <i>tantost</i> lo dit governador sie tengut publicar los deseximents ab crida	[<i>Furs</i> , VII, p. 123.24-25; IX-VIII-17]
Emperò, si <i>tant tost</i> no pot trobar de qui sia, que la tinga ell	[<i>Furs</i> , VII, p. 184.19-20; IX-XIV-1]
E deus-hi mesclar <i>tostemps</i> del grex, si n'as	[<i>Potatges</i> , p. 115, cap. 35] [<i>Tirant</i> , cap. LVIII]
E són stats <i>tots temps</i> vençedors	

Pel que fa a les particions sil·làbiques a final de línia, sempre que sigui necessari, ho farem d'acord amb la norma. Segons aquest principi, desfarem els dígrafs -rr- i -ss-, però no altres casos de consonants dobles, ni tampoc altres representacions gràfiques d'un únic so que no tinguin correspondència en l'ortografia fabriana:

de / ffen / de / ment	
fa / ÿ / a	
ka / ffi / ça / des	
Ma / ylor / ques	
o / ve / yles	
pe / ccat	
Se / yor	
Su / ppli / quen	[<i>Furs</i> , VII, p. 22; IX-I-24.8-9]
ve / ÿ / a	

3. ELISIONS

3.1. *L'apòstrof*

Emprarem l'apòstrof per marcar aquelles elisions vocals que estableix la normativa (per a aquesta qüestió, vegeu també l'apartat 2).

MANUSCRIT	TEXT EDITAT
<i>am</i>	<i>à'm</i> , per «ha'm», 'm'ha'
<i>ani</i>	<i>à-n'i</i> , per «ha-n'hi», 'n'hi ha'
<i>de sperança</i>	<i>d'esperança</i>
<i>men vaig</i>	<i>me'n vaig</i>
<i>ni a</i>	<i>n'i à</i> , per «n'hi ha»
<i>non havia</i>	<i>no n'havia</i>
<i>quessaturas</i>	<i>que ss'aturàs</i>
<i>sen hisque</i>	<i>se n'hisqué</i>
<i>si</i>	<i>s'i</i> , per «s'hi»
<i>to</i>	<i>t'o</i> , per «t'ho»

se trobarà que delit *s'i* contorna [Ausiàs March, XCII, 8]

3.2. *L'ús del punt volat en la crasi*

Assenyalem els casos de fusió de la vocal final d'un mot amb la vocal inicial del mot següent no contemplats per la normativa mitjançant el punt volat. Atès que aquest signe indica la manca (gràfica) d'una de les dues vocals, optarem per la forma que faciliti al màxim la lectura del passatge:

Si per amar a vós <i>havi·atés</i> /	
honor e béns, bellea y saviesa	[Ausiàs March, v, 33-34]
dels fets divins gran part ne <i>pogr·atendre</i>	[Ausiàs March, VII, 64]
e·n mon socors mà no s' <i>i trob·armada</i>	[Ausiàs March, XI, 40]
<i>Dia·bciach</i> per lo solemnial col	[Ausiàs March, CII, 91]
A l'apetit <i>no·beheix</i> la raó	[Ausiàs March, CII, 230]
Van de <i>bon·obr·a</i> mala	[Ausiàs March, CXIII, 250]

No cal dir, evidentment, que el conflicte desapareix si les vocals afectades són diferents; és a dir, si la vocal que es perd i la que roman no són la mateixa (excepte, és clar, determinats casos d'*a* i *e*, o d'*o* i *u*):

Si <i>bé·l</i> desig no casta <i>penss·acull</i>	[Ausiàs March, XXXIV, 19]
Creixent saber, <i>l·ignorança·s</i> desperta	[Ausiàs March, CXIII, 51]
<i>seria·l fet·offensa</i>	[Ausiàs March, XXXIII, 31]
<i>fer·m·axí</i> penar	[Pere Serafí, LI, 5]
L'immens y etern Phènix, de	

gràcia-nfinida
se pot defendre lo deutor *contra-l* creador

[Pere Seraffí, CXXXVI, 1; p. 344]
[Furs, VI, 153.22-23; VIII-III-14]

A la resta de casos, juntament amb el criteri de llegibilitat, cal tendir a mantenir la vocal tònica (especialment si duu accent gràfic), o la més forta de les dues que es trobin en contacte. Així, és convenient transcriure com a mot sencer les preposicions, especialment les monosil·làbiques, i, en canvi, tendirem a considerar les vocals dels articles, els demostratius, els pronoms febles o les conjuncions, com a absorbides per les dels mots adjacents:

Per vós suy en greu turment, /
gentil *dopn-ab* cors plasant
d'aquells amichs que *teni-en* lo món
Ysabel és un nom *qu-entre-ls* poetes
Morir és port *qu-en* l'alt *reviure-ns* porta

[Corpus, 33, 2; p. 62]
[Ausiàs March, I, 34]
[Pere Seraffí, CXVIII, 1; p. 304]
[Pere Seraffí, CXXXIV, 1; p. 338]

Déus! Car fom tan erguyloses /
tostemps *contr-amor*, en plor /
languem ab dolor
mas si los juheus *entr-éls* matexs
hauran pleit, *que-n* conegue lo lur jutge
E l'alcayt de Xàtiva sabé que nós
veníem *sobr-él*

[Corpus, p. 95; 80, 1-3]
[Furs, III, p. 97.6-8; III-v-48]
[Llibre dels fets, ¶ 318]

serà absolt per sentència del deute
que-l creador li demanave

[Furs, VI, 152.13-14; VIII-III-14]

Déu li do [a] qui-m *fa-quest* mal

[Corpus, p. 115; 106, 2]

Tantost *que-l* viu lo conaguí
fon demanat al dit sant per aquels qui
allí eren per *què-ll* feya dessoterrar

[Corpus, 136, 15]
[Recull d'exemples, II.272; 691]

no és tengut de retre aquell aver, si
doncs no era trobat *que-n* fos pus rich
Y si d'afaits luents la *mare-s* vana
sols per voler-*m-enganar*

[Furs, II, p. 221.4-6; II-XIII-14]
[Pere Seraffí, p. 113; XXVII, 46]
[Pere Seraffí, p. 227; LXXV, 31]

En determinats casos en què la solució del punt volat pugui donar lloc a una forma poc clara o que dificulti excessivament la lectura del passatge, podem optar per afegir entre claudàtors la partícula aglutinada:

la fusta *va [a]* la roca
los pecats de tots *vindrà [a]* jutjar

[Ausiàs March, CIV, 36]³
[Pere Seraffí, p. 362; CXLV, 122]

Dintre d'aquest àmbit, si bé no es tracta pròpiament d'aglutinacions, hem de parlar de la supressió gràfica deliberada d'alguns sons, especialment en testimonis impresos o moderns de textos poètics. Tractem aquests casos de la mateixa manera que

³ A la primera edició de March, però, es va transcriure «la fusta *v-a* la roca».

les omissions gràfiques no intencionades (cf. el doc. Criteris per a la publicació de textos crítics); és a dir, recuperem les vocals omeses entre claudàtors:

Puix altre bé sens vós no vol *n[i]* spera [Pere Serafí, XXI, 24; ed. 1565, *n'spera*]
Dels grans estats la vida
no m'[a]grada [Pere Serafí, XXXII, 57; 1565, *nom'grada*]

4. ACCENTUACIÓ GRÀFICA

4.1. Accents de tonicitat

Apliquem les normes d'accentuació actuals. Això implica, doncs, que s'ha de fer una atenció especial a les variants gràfiques d'uns textos que no tenen en compte, evidentment, les normes ortogràfiques de Fabra, de manera que l'accentuació de determinats mots pot divergir dels hàbits moderns. Així, haurem d'accentuar paraules com ara:

trobà que sis al cel *éran* tornades [Pere Serafí, p. 114; XXVII, 69]
farà venir lo seu creador a composició
fenyén o *dién* que no ha de què pagar [Furs, VI, p. 99.4; VII-IX-22]
puix los cels vos *gualardónan* [Pere Serafí, p. 387; CLXI, 47]
E un die, stant assegut *legín*, aparegueren
-li dues fembres fort belles [Recull d'exemples, I,241; 113]
sots pena de X morabatins d'or, *pagadós*
de sos béns [Furs, VI, p. 92.8; VII-VIII-41]
Guard·aquestes /
al món, perquè no *púgan* ser partides [P. Serafí, p. 114; XXVII, 62-63]
vengren-nos noveles que·l rey de *Túniç*
veia passar a Maylorques [Llibre dels fets, II, 114, § 108]

En canvi, no accentuarem mots com ara *martis* 'màrtirs':

com los àngels començaven la missa
dels *martis* lo die que soterraren
a sent Thomàs [Recull d'exemples, II, 264; ex. 681]

Pel que fa a mots aglutinats o amb *s-* líquida inicial, s'accentuen com si no hi hagués manca gràfica de cap lletra, ja que, de fet, fonèticament el nombre de síl·labes no varia en aquests casos respecte a la normativa actual. Així, accentuarem casos com:

no *fór·al* món cosa que·m fos escura [Ausiàs March, VII, 63]
lo pols torna a les vegades gran e a
les vegades *spès* e leuger [Quesits, p. 244; II,XI.6]

En algun cas, la grafia pot ser indicatiu d'un desplaçament pel que fa a la tonicitat d'una paraula. Per exemple:

la calor natural reculsa en les <i>entràmenes</i> de la terra	[<i>Quesits</i> , p. ; II,I.13] ⁴
Tela de Rems e de Tries que sia <i>entegra</i>	[<i>Furs</i> VIII.154; IX-xxxiv-18] ⁵
Pendreu los codonys <i>entregues</i>	[<i>Confits</i> , cap. V, p. 277]
la dot e sposalici que axí li serà donat torn <i>entregament</i> al dotador	[<i>Furs</i> , V, p. 40; V-v-3.7-9]
d'èls híxan cavellés he regidós de cosas <i>publicas</i>	[Turell, <i>Arbre</i> , p. 197, n. 96]
eu vos n'avís en ma <i>publica</i> crida	[Jordi de Sant Jordi, VIII, 8]
aprés que foren venguts, los dix <i>publicament</i>	[<i>Curial</i> , II, cap. 60]
<i>Sényer</i> , veus nostres castels e nostres viles; emparats-vos-en e metets-hi vostres batles	[<i>Llibre dels fets</i> , ¶ 8] ⁶
<i>Moséyer</i> , ffas-vos moltes gràcies a vós e al vostre monestir	[<i>Recull d'exemples</i> , 310]

L'accentuació en poesia pot venir condicionada pel ritme o pel recompte sil·làbic; aleshores, cal justificar la divergència respecte a la norma:

servents no són de nostre franch <i>juhý</i>	[Ausiàs March, xxxiv, 22]
lo jorn del <i>juhý</i>	[Ausiàs March, xcii, 249]
<i>juhý</i>	[Pere Serafi, clxiv, 40]
	[cf. LFP, 927-930]
O, vil estudiant <i>traydor</i>	
que sols las llisons repasas	
en burlar-te de una dona!	[<i>Teatre burlesc</i> , 170; <i>Dos estudiants</i> , 1007-1009]

En els textos poètics, això no obstant, no prescindirem de l'accent gràfic en mots esdrúixols acabats en *-ia* quan el hiat final s'ha de pronunciar com un diftong (i, doncs, compta com una sola síl·laba). La pronúncia plana d'aquests mots és habitual i, a més, la desaparició de l'accent gràfic podria induir el lector a llegir-los com un mot pla, però amb la síl·laba tònica a la iod:

Batlle, anem a tenir cort, qu·és tart y tenim molts plets que declarar, y advertiu que <i>bàgia</i> lo bastó dret.	[<i>Teatre burlesc</i> , 215; <i>Entremès del batlle</i> , 185-188]
---	--

Casos puntuals:

<i>castic</i>	[<i>Recull d'exemples</i> , ex. 178: «començà-la'n a castiguar asprement, per lo qual <i>castich</i> la filla oucís la mare»]
<i>devés</i>	
<i>envés</i>	
<i>filosof</i>	[<i>Recull d'exemples</i>]
<i>micer</i> o <i>misser</i>	[<i>Llibre dels fets</i>]

⁴ Per a aquesta pronúncia, vegeu el *DECLC*, s. v. *entranyes*, que respon a l'opció del *DCVB*, s. v. *entràmenes*.

⁵ Però, en canvi, accentuem el mot *íntegre*; cf. *DCVB*.

4.2. Variacions del timbre vocàlic

No és estrany, en poetes sobretot dels segles XVI a XIX, la utilització de rimes falses, en les quals el versificador no té en compte l'obertura de les *e* i *o* tòniques; accentuarem aquests mots d'acord amb la normativa fabriana. Vegeu en les poesies de Pere Serafí rimes entre *conèxer* i *descrèxer* (XXXIX, 30-31); *parladós*, *traydós* i *repòs* (LXXXV, 37, 39 i 40); *après* i *més* (CIV, 6-7); *merèxer*, *crèxer*, *conèxer* i *descrèxer* (CXXIII, 2-3 i 6-7), i *revés* i *promès* (CXXVII, 2-3).

4.3. Accents diacrítics

Utilitzem accent diacrític, a més dels casos que marca la norma, per tal de distingir mots o variants morfològiques que no trobem al català modern.

a (prep., etc.) — *à* (3ª persona del sing. del verb *haver*)
al (a + el) — *àl* 'àvol'
als (a + els) — *àls*, 'altra cosa'
dos (numeral) — *dòs*, 'dors'
e (conjunció, etc.) — *é* (1ª persona del sing. del verb *haver*)
el, *els* (article, pronom feble) — *él*, *éls* (pronom fort)⁷
fer (infinitiu) — *fér* 'fereix', 'ferí'
feren (de verb *fer*) — *féren* (del verb *ferir*)
fets (substantiu; participi; mode imperatiu) — *féts* (pretèrit)
la (article, pronom feble) — *là*, 'allà'⁸
mes ('part de l'any'; conjunció; participi de *metre*) — *més* (adv.; adj.) — *mès* (pretèrit perfet de *metre*)
nos (pronom feble) — *nós* (pronom personal)
pera, 'fruita del perer' — *péra/pére* 'pedra'
pres ('presoner'; participi de *prendre*) — *prés*, 'prop'
pues, 'punxes' — *pués*, 'doncs'⁹
si (conjunció condicional, etc.) — *sí* (adv. afirmatiu; 'així')
so, 'soroll' — *só*, 'sóc'¹⁰

⁶ Accentuem el mot *sényer* amb accent agut, d'acord amb el criteri de Coromines. Cal tenir en compte que, en aquesta qüestió, divergim del DCVB.

⁷ No usarem, però, l'accent diacrític en les variants femenines d'aquests pronoms personals, *ela* i *eles*.

⁸ No hi pot haver confusió, en canvi, quan aquest mateix mot presenta una *ela* doble inicial (*lla*); en aquest cas, per tant, no usarem l'accent diacrític.

⁹ Aquest mot no és habitual en textos medievals, però no és estrany, en canvi, en textos posteriors.

¹⁰ No utilitzarem l'accent diacrític, però, per a *son* (1a persona sing. del present d'indicatiu d'*ésser*), per evitar la confusió amb la tercera persona plural del mateix temps (que, d'acord amb els criteris exposats d'aplicació de la normativa actual, accentuem). Una confusió amb el possessiu *son* o amb el substantiu homògraf és menys probable; si s'arribés a donar, però, s'assenyalarà en nota la lectura que l'editor proposa.

vé ('vés'; imperatiu d'*anar*) — *ve* (3a p. del sg. del present d'indicatiu)
vets (imperatiu d'*anar*)
ves (2a p. del pl. del perfet de *veure*, o 3a p. sing. de l'imperfet de subjuntiu)
venc (de *vendre*) — *vénc* (present i perfet de *venir*)
vens (2a p. del sg. de *vendre*) — *vèns* 'venç' — *véns* (2a p. del sg. de *venir*)
veu (present de *veure*) — *véu*, 'veié'
vos (pronom feble) — *vós* (pronom personal)

e part d'aquells, ab los archs, ells emprenen / de veure·ls murs, los vals e quant hi à [Ferrer, XI, 36; p. 255]
àl 'àvol': cf. Pere March, p. 157; Jordi de Sant Jordi, VI, 36
car degú no pot més valler que *él*. [...] d'*éls* híxan cavellés he regidós de cosas publicas [Turell, *Arbre d'honor*, nota marginal 96, p. 197]
que suy petits e curts, d'*àl* fisomia [Jordi de Sant Jordi, VI, 36; cf. també Pere March, IV, 47, p. 157]
no·m tocà ne·m dix *àls* sinó ço que us he dit [Recull d'exemples, ex. 691]
Aquells [...] han menys pèls a dòs [Quesits, II,I,3]
corre contra Curial e *fér*-lo en l'escut molt poderosament [Curial, II, cap. 31]
se meten entr·ells e *féren* a destre e a sinestre molt vigorosament [Curial, II, cap. 43]
Axí le·m *fets* curta, perquè no s'ensutze en lo fanch [Recull d'exemples, ex. 465]
là hon Amor o Ira no és tolta [Ausiàs March, CXIII, 153]
No·l deu hom destrempar manant, que destriés, mas quax piquant sa he *là* [Potatges, 142]
anà·sse·n dret camí *là* on stave la dita verge [Recull d'exemples, ex. 686]
Sí com salvech Noè laíns en l'arca / tot ço que y *mès* en lo temps del dilluvi [Jordi de Sant Jordi, V, 17-!8]
La nostra jent tanbé *mès*-se tirar [Ferrer, XI, 105; p. 257]
car la *péra* sclataria / si tanta dolor sostenia [Facet, vv. 864-865]
tolets-ne lo coll tro dos dits *prés* de les espatles [Potatges, 62]
yo·t jur, axí com a cavaller, que en ço de què *só* acusat no *son* malmirent [Curial, I, 59.12-13]
A Déu graesch que *só* desenganat [Pere Serafí, CXXVII, 1; p. 320]
vé [Recull d'exemples, ex. 86, 130, 174, 286 i pàssim]
con és gran força de coratge en cavayler qui *vèns* e apodera malvats cavaylers [Llull, *Cavalleria*, II, 15; p. 179.136-137]
Com dix açò, me·n *vénch* gran pietat / [...] / que jo no *vénch* de tals ne de tal rassa [Lluís de Requesens, II, vv. 33 i 47]
per què *vets* a ells, qu·él te darà conseyl [Recull d'exemples, ex. 76]
E vós, maestre, quant me *ves* que jo no menjava mell [Recull d'exemples, ex. 682]
espaordeix lo cor d'aquell que nulls temps hach por, ne per perill en què·s *ves* se descolorí ne mudà la cara [Curial, III, 78]
sols lo portaren per a que la ciutat *ves* havien procurat de sa part fer lo que devien y podien [Aierdi, *Dietari*, notícia 301, p. 245]
e *véu*-lo a la porta [Tirant, 286.20]

Val a dir, però, que el fet d'accentuar à i é, pertanyents al verb *haver*, no implica pas que haguem de fer el mateix amb altes formes d'aquest verb quan les trobem sense la *h*- etimològica. Així, doncs, no accentuarem *an* 'han' ni *as* 'has' en els exemples següents:

e los lleons dins l'aygu·an lur sojorn [Ausiàs March, II, 18]
sobres d'amor ma pens·*an* tant torbada [Pere Serafí, XXVIII, v. 1; p. 119]
demanar·m'*as* merçè, e yo perdonar·t'*é* liberalment [Tirant, LX]
E met·i hom mel ho arop, segons que n'*as* mester [Potatges, cap. CLXVI; p. 190]

D'altra banda, mantenim els accents diacrítics en casos de mots monosíl·labs on encara pot haver-hi una certa possibilitat de confusió, com ara:

hés [*Sent Soví*, xx; p. 108: «he si *hés* en ast, ab arugua»]
hús [*Tirant*, cap. 77; Jordi de Sant Jordi, xvi, 5: «perroquians no us falran per bon *hús*»]
véns 'béns' [Sebastià Casanovas, cap. 10, § 8]: «La que trobà menos *véns* quan se va casar fou la dita Francisca».

Però no en d'altres monosíl·labs, o mots polisíl·labs, on no es pugui donar aquesta confusió, com:

done'ls 'dóna'ls': «E puys leva las basanques o anques, e done'ls tres ho quatre talls desús» [*Sent Soví*, cap. xxv]. [+ *Lo somni*, III, iv, 15]
donas 'dónes': «Si y mits dedins ·III°· o ·V· muyols d'ous, ya serà molt millor, mayorment si·ls *donas* ab carn» [*Sent Soví*, cap. xviii].

man 'mà': «E quan la salsa de la olla serà un poc horeyada e als hous seran debatuts, metrets-los en la olla, e manats-ho bé a una *man*» [*Sent Soví*, cap. cxxvi]

En cap cas no duu accent diacrític, en canvi, *do* o *don* 'dono, doni', malgrat que tradicionalment s'havia usat:

Sí Déus me *do* honor; de molt sots tengut a nostre senyor Déu, que en un cas tan estret vos ha en tal manera socorregut [*Curial*, I, 64]

Tampoc no duu accent la construcció *per a que* quan té el sentit de finalitat; així no es pot produir la confusió amb el sentit interrogatiu, que la normativa actual sí que accepta:

axís ells ban yncitan a uns y altrás *per a que* m'o tórnian a pèndrer [Casanovas, *Memòries*, inici, § 14 [gal. 19]]

En canvi, doncs, sí que caldrà accentura-la en casos com el següent:

«Molt te desiyave a veure!» E lo diable li dix: «*Per a què?*» [*Recull d'exemples*, II, 138, ex. 493]

4.4. Dièresis

Emprarem la dièresi d'acord amb els criteris normatius. Això no obstant, la fidelitat en la transcripció de les fonts fa innecessària la utilització de dièresis en mots on ja hi hagi una *h* que trenqui el hiat (de vegades, en lloc d'una *h* trobem una *y* —cal

no confondre aquest cas, però, amb aquells en què la y forma part, pròpiament, del hiat).

En els casos següents, per tant, l'ús de la dièresi seria redundant:

e <i>dehim</i> que en les heretats que seran meses en contrast	[<i>Furs</i> , VI, 197; VIII-viii-10.3-4]
Mon pare està tot <i>esbaleyit</i>	[<i>Sèneca</i> , I, 187.535]
Està tot <i>esbalahit</i> , ffora de si mateix	[<i>Sèneca</i> , II, 340.98]
un clergue jach carnalment e emprenyà a una <i>juhia</i> filla de un juheu	[<i>Recull d'exemples</i> , II, 40; 354]
per penitència donar e per <i>prehicar</i>	[<i>Llibre dels fets</i> , II, 203; § 236]
en terra de <i>serrahins</i>	[<i>Furs</i> , VII, p. 109; IX-vii-84.5]
Lo permutar, donchs, de l'aygua de una regió <i>vehina</i> a l'altra és més damnós	
que lo permutar de l'ayre	[<i>Quesits</i> , p. 154; I,V.10]

Sí que usarem la dièresi, en canvi, tal com marca la normativa, en mots com:

<i>distribuïdora</i>	[<i>Furs</i> , VII, 14]
tu has <i>haiit</i> paor de lla mort	[<i>Recull d'exemples</i> , II, 47; 363]
pres la criatura <i>juja</i> en aquella ora	
nada e baté·n les parets	[<i>Recull d'exemples</i> , II, 41; 354]
giraren lo cap los <i>sarraïns</i> e	
tornaren-se'n a la vila	[<i>Llibre dels fets</i> , II, 217; § 259]
Lo diable li respòs que neguna cosa a ells tant no·ls <i>nojya</i> ne·ls <i>destroyia</i> les	
lurs obres con <i>feyie</i> la vere penitència	[<i>Recull d'exemples</i> , ex. 144]
pot trencar los <i>paimens</i> del vehí, enaxí	
que do segurtat covinent que refaçe	
lo <i>pahiment</i> de son vehí	[<i>Furs</i> , III, 218; III-xv-2.11-12]
van <i>haiicant</i>	
dels llops fent cant	[<i>Roig, Espill</i> , vv. 193-194]
<i>rajm</i> demanen	[<i>Roig, Espill</i> , v. 475]
van <i>haiicant</i>	
dels llops fent cant	[<i>Roig, Espill</i> , vv. 193-194]

També cal usar la dièresi si l'ortografia dels mots, divergent de la norma fabriana, ho requereix per tal de senyalar una pronúncia no diftongada:

e purgant les parts superiors	
<i>reiimple</i> les inferiors	[<i>Quesits</i> , I, III, 21]
un carro <i>triünphant</i> ab senta Cathalina	
Màrtir de masoneria	[<i>Aierdi, Dietari</i> , n. 79, p. 187]
Y sucsehí un lindo <i>qüento</i>	[<i>Aierdi, Dietari</i> , n. 115, p. 197]

juhü [cf. glossari *Furs*]
serviy [«Puxen [...] donar *serviy* als sartres», *Furs*, i cf. 8-8-26.7, 9-29-5; «reebes aquesta mia persona sutil en ton *serviy*», *Recull d'exemples*, ex. 475; vegeu també ex. 530]
però *letigii*, atès que es tracta d'un llatanisme parcialment catalanitzat *Furs*, IV-xxiii

En textos en vers, l'ús de la dièresi s'ha de subordinar a la mètrica, ja que altrament se'n podria veure afectat el recompte sil·làbic:

jochs de <i>naïps</i>	[Roig, <i>Espill</i> , v. 3008]
de la <i>reïna</i>	
Dona Viulant	[Roig, <i>Espill</i> , v. 3838]
com la germana	
de Moýsés	[Roig, <i>Espill</i> , vv. 11062-11063]

4.5. Accentuació d'imperfets en -eia

Sovint la grafia posa de manifest que els imperfets acabats en *-eia* es pronunciaven sense diftong, pronúncia que es va mantenir fins cap a la segona meitat del segle XV; així, doncs, caldrà usar la dièresi o l'accent gràfic, segons el cas, en paraules com ara:¹¹

<i>asseïe</i> 's en la cadira on havie acustumat	[Recull d'exemples, II, 12; ex. 314]
Si <i>deïeu</i> que era donzella	[<i>Tirant</i> , cap. 52.20]
el rey de Castela <i>fahia-li</i> mal fer	[<i>Llibre dels fets</i> , II, 135; § 138]
la dita santa <i>feïa</i> oració per una ànima	[Recull d'exemples, II, 199; ex. 585]
dolor havíem del mal que nós los <i>feïem</i>	[<i>Llibre dels fets</i> , II, 280; § 369]
<i>feïen-nos</i> aquell mal que podien	[<i>Llibre dels fets</i> , II, 35; § 27]
mas no-m <i>plaiïa</i>	[Roig, <i>Espill</i> , v. 2876]
aquests nostres qui <i>traïen</i> les tarides	
estegueren-se de remar	[<i>Llibre dels fets</i> , II, 71; § 59]
e <i>veïa-la</i> anar tota nua	[Recull d'exemples, II, 199; ex. 585]

En algun cas, però, n'hauem de prescindir, atenent a criteris com ara el recompte sil·làbic en la poesia:

y en aquell mur <i>feïen</i> forats e mosses	[Ferrer, XI, 103; p. 257]
--	---------------------------

A partir de la segona meitat del XV, la síl·laba tònica d'aquestes formes es va desplaçar, donant lloc a la pronúncia que actualment presenten tots els dialectes, excepte, en alguns casos, el valencià. De totes maneres, si en un text posterior trobéssim formes del tipus *fehïa*, *feïïa*, que probablement indiquen una pronúncia no diftongada, mantindrem encara aquest criteri.

¹¹ Per a aquesta qüestió, vegeu també l'apartat anterior.

5. CASOS ESPECÍFICS

5.1. Temps verbals futur i condicional: *imesi*

Com és sabut, els temps futur i condicional en les llengües romàniques són el resultat de la fusió d'una perífrasi formada per un infinitiu seguit de les formes del present i de l'imperfet d'indicatiu de l'auxiliar HABERE. En força textos medievals és observable l'estadi previ a la unió, que permetia la intercalació de pronoms febles entre els dos elements de la perífrasi. Unirem els diversos elements amb guionets, o amb apòstrofs.

tu diràs que és tue, jo diré qu·és mie, e sobre allò *barallar-nos-em* [*Recull d'exemples*, ex. 141]
pus és ·i· ca, *gitar-l'é* de mi [*Recull d'exemples*, ex. 709]
Enviy-me 'n pregar l'abat Pastor, e jo *soltar-lo-é* [*Recull d'exemples*, ex. 160]
Si defora dormie, *menjar-m'ien* les bèsties feres e salvatges [*Recull d'exemples*, ex. 108]

En canvi, en aquells casos en què hi hagi intercalació de pronoms entre el verb i l'auxiliar, però la perífrasi no tingui valor de futur o de condicional, deixarem un espai en blanc entre els seus diversos components:

[...] que de totes les coses que *dites vos he* no fos més abundantment lo darrer dia que lo primer [*Tirant*, LV]

5.2. *Ela geminada i ela doble no etimològica*

Quan un mot presenta una ela doble gràfica, només afegim el punt volat entre les dues eles (*l·l*) en aquells casos en què la ela geminada és etimològica (de manera que la utilització del punt volat en aquests casos es correspon amb la normativa moderna). Això no implica pas, però, que haguem d'afegir una ela en un mot que només en presenti una malgrat que actualment l'escriguem amb ela geminada.

excel·lència [*Furs*, VII, 15]
sien *nul·les* o de *nul·la* eficàcia e valor [*Furs*, VII, 10]
Tranquil·la mar, lo vent lla[r]c y serè! [*Pere Serafí*, CXXXI, 1; p. 330]

D'altra banda, en aquells mots que al manuscrit apareguin amb *ela* doble malgrat que no els correspongui per etimologia (i en els quals, en principi, la *ela* doble no indiqui una pronúncia palatal), no s'afegeix el punt volat.¹²

intollerables [Furs, VII, 11]

dellibere [Furs, VII, 15]

Aquesta darrera representació gràfica del so lateral velar és paral·lela a la que trobem en d'altres llocs, on no es planteja en cap moment la disjuntiva d'usar o no el punt volat:

E si ella no val tant com ell, don-li *ell* marit de la valor d'ella [Furs, VII, 31]

En tot cas, pel que fa a aquells mots la grafia dels quals podria suscitar una certa confusió, sempre queda el recurs de recollir la pronúncia correcta en una nota a peu de pàgina:

doll: llegiu «dol».

6. ALTRES

6.1. L'ús dels claudàtors

El text a l'interior dels claudàtors, com també els mateixos claudàtors, s'escriuran en lletra rodona o cursiva segons el context en què es trobin:

e foren vençuts [per] ell e quant[s] exiren ab ell [Carbonell, I, 262]

Mas la vell[e]a tarda no[s] deja companyar en aquell loch [Sèneca, I, 149.1211]

Per tal com yo [visch], *desig de morir* [Sèneca, I, 279.1037; la cursiva és original.]

[10] *Per què no lança sperma l'ome [en lo coit] quant és molt fadri e après, en procés de temps, ne lança quant és de major edat?* [Quesits, I,IV.78, p. 145]

fa qu, après Déu *se[n]s igual*¹³

*Qui [no sap secret callar,
no pot dir que sap d'aymar]*¹⁴

¹² Només hem usat punt volat en mots amb *ela* doble no etimològica i no palatal en l'edició del *Dietari* de Joaquim Aierdi, per tal de facilitar la lectura dels mots afectats; vegeu, a la introducció del volum, l'apartat dedicat als criteris.

¹³ Vegeu Pere Serafí, CLXI, 3. Es tracta d'una composició formada per un refrany i nou cobles glossadores més tornada. El vers citat forma part del refrany, que transcrivim en cursiva.

¹⁴ Vegeu Pere Serafí, LXIV. Aquesta poesia està formada per un refrany de dos versos seguit de sis cobles glossadores, amb el refrany al final de cada cobla. A l'edició prínceps de les poesies de Serafí,

L'únic cas en què mantindrem els claudàtors i el text del seu interior en rodona malgrat que es trobin en un context escrit en cursiva és en el cas de les indicacions a la foliació del manuscrit:¹⁵

Abbas simplex aliquando plus prodest conventui quam ca-[5v]lidus [Recull d'exemples, 10]

[10] *Per què quant nosaltres correm leugerament appar que* [26r] *l'ayre sia un vent?* [Quesits, I,III.10, p. 116]

de 1565, s'indica la repetició del refrany al final de cada cobla sols amb el pronom *Qui*. Cf. també la poesia LXX de Pere Serafi.

¹⁵ Un cas paral·lel al dels claudàtors és el de les crides de nota a peu de pàgina, que també escriurem en rodona malgrat que es trobin en un context en cursiva.

TEXTOS CITATS

- Aierdi, *Dietari* : Joaquim AIERDI, *Dietari. Notícies de València i son regne, de 1661 a 1664 i de 1677 a 1679*, a cura de Vicent Josep Escartí, 1999 (BBM, 3).
- Ausiàs March : Ausiàs MARCH, *Poesies*, a cura de Pere Bohigas, edició revisada per Amadeu-J. Soberanas i Noemí Espinàs, pròleg de Lola Badia, 2000 (ENC B, 19).
- Carbonell : Pere Miquel CARBONELL, *Cròniques d'Espanya*, 2 vols., edició crítica d'Agustí Alcoberro, 1997 (ENC B, 16-17).
- Casanovas, *Memòries* : Sebastià Casanovas i Canut, *Memòries*, edició crítica de Joan Santanach, en preparació (BBM).
- Confits* : *Llibre de totes maneres de confits*, edició crítica de Joan Santanach, dins *Sent Soví*, pp. XXX.
- Corpus* : Josep ROMEU I FIGUERAS, *Corpus d'antiga poesia popular*, 2000 (ENC B, 18).
- Curial* : *Curial e Güelfa*, edició crítica de Ramon Aramon, edició revisada per Amadeu-J. Soberanas i Joan Santanach, en premsa (ENC B).
- Facet* : *Facet*, edició crítica de Rosanna Cantavella...
- Ferrer : Francesc FERRER, *Obra completa*, a cura de Jaume Auferil, 325 ps., 1989 (ENC A, 128).
- Furs* : *Furs de València*, 8 vols., a cura de Germà Colón i Arcadi Garcia, 1970-1999 (ENC, A 101, 105, 113, 121, 130, 134, 136, 137).
- Homilies* : *Homilies d'Organyà*, amb el facsímil del manuscrit; edicions diplomàtica i crítica a cura d'Amadeu-J. Soberanas i Andreu Rossinyol, estudi d'Armand Puig i Tàrrach, 2001 (ENC B, 20).
- Llibre dels fets* : *Llibre dels fets del rei En Jaume*, 2 vols., a cura de Jordi Bruguera, 1991 (ENC B, 10-11).
- Llull, *Cavalleria* : Ramon LLULL, *Llibre de l'orde de cavalleria*, a cura d'Albert Soler i Llopart, 1988 (ENC A, 127).
- Pere Serafí : Pere SERAFÍ, *Poesies catalanes*, edició crítica de Josep Romeu i Figueras, 2001 (ENC B, 21).
- Potatges* : *Llibre de totes maneres de potatges de menjar*, dins *Llibre de Sent Soví. Llibres de totes maneres de potatges de menjar*, a cura de Rudolf Grewe, edició

- revisada per Amadeu-J. Soberanas i Joan Santanach, 2003 (ENC B, 22), pp. 97-219.
- Quesits* : Girolamo Manfredi, *Quesits o perquens. Regiment de sanitat i tractat de fisiognomonía*, edició crítica d'Antònia Carré, en premsa (ENC B, 25)
- Recull d'exemples* : *Recull d'exemples i miracles ordenats per alfabet*, 2 vols., a cura de Josep Antoni Ysern Lagarda, 2004 (ENC B, 23 i 24).
- Roig, *Espill* : Jaume ROIG, *Espill*, edició crítica d'Antònia Carré, en premsa (ENC B).
- Sèneca : L. A. SÈNECA, *Tragèdies. Traducció catalana medieval amb comentaris del segle XIV de Nicolau Trevet*, 2 vols, edició crítica de Tomàs Martínez Romero, 1995 (ENC B, 14-15).
- Sent Soví: Llibre de Sent Soví*, dins *Llibre de Sent Soví. Llibres de totes maneres de potatges de menjar*, a cura de Rudolf Grewe, edició revisada per Amadeu-J. Soberanas i Joan Santanach, 2003 (ENC B, 22), pp. 59-96.
- Teatre burlesc* : *Teatre burlesc català del segle XVIII*, edició crítica de Josep Maria Sala Valldaura, 2007 (BBM, 4).
- Tirant* : Joanot MARTORELL, *Tirant lo Blanc*, edició crítica de Joan Perera, en premsa (ENC B).
- Turell, *Arbre d'honor* : Gabriel TURELL, *Arbre d'honor*, a cura de Cecília Burgaya, 1991 (ENC A, 131).